

kevésbé tehetséges társaik. Még egy eredménye a vizsgálatnak: a mikrotanítás után valamennyi tanárjelölt nyilatkozott tanulóiról szerzett benyomásáról. A vélemények minden esetben megegyeztek a tanítás előtt a pedagógusnak a tanulókról adott fiktív információkkal.

Chaikin–Sigler–Derlega²¹ a tanár elvárásainak nem verbális közvetítőit vizsgálta. Szintén mikrotanítási szituációt vesznek alapul, és fiktív információt közölnek a tanárral a diákok IQ-járól, iskolai eredményeiről. A tanár nem verbális viselkedésének elemzése alapján megállapítják a szerzők, hogy a tehetségesebbnek gondolt tanulóhoz gyakrabban hajol közel tanára, többször néz rá, többször bólint helyeslően és mosolyog, mint a többi diák esetében.

Megemlítjük, hogy léteznek olyan vizsgálatok is, amelyek a komplex kommunikációs szituációt további elemeire bontják és a paraverbális tényező, illetve a szemkontaktus elvárásokat közvetítő hatását kísérelik meg feltárni.

Az említett vizsgálatok alapján úgy tűnik, hogy létezik a Pygmalion-hatás az iskolában, a pedagógus jóvendőlései önmagukat beteljesítő jóslatokká válhatnak. Mit jelent mindez a gyakorló pedagógus számára? Mindenekelőtt alapot ad az önmegfigyeléshez: vannak-e előítéleteink az egyes tanulókkal kapcsolatban, másképpen viselkedünk-e azokkal a gyerekekkel, akiktől jobb produkciót remélünk, mint a gyenge képességűekkel?

Igaz, hogy az említett vizsgálatok a komplex pedagógiai folyamatnak csak egyik, talán jelentéktelennek tűnő összetevőjére hívják fel a figyelmet, és nem akarjuk azt állítani, hogy a tanulók iskolai sikerét döntő vagy jelentős mértékben meghatározza a pedagógus előrelátása, jóslata a tanuló iskolai jóvendőjéről, mégis figyelmeztet bennünket arra, hogy elsietett ítéletekkel elősegíthetjük a tanuló iskolai kudarcait, míg a bizalom szárnyakat adhat a tanulónak, néha még képességeit meghaladó teljesítményekre is ösztönözheti.

Az előítéletektől mentes pedagógus, aki nem kíméli a fáradságot arra, hogy alaposan megismerje a tanulóit, aki nemcsak ismeri, hanem gyakorlatában meg is valósítja a „pozitívumokra támaszkodás elvét”, önmagát megvalósító jóslatként funkcionáló interperszonális elvárásaival támogatja, segíti minden egyes tanuló egyéni intellektuális kibontakozását.

KADOSA ÁRPÁD

SVÁJC ISKOLARENDSZERE

Svájc szövetségi állam 22 kantonból áll, amelyek közül három 2–2 félkanton. Ez utóbbiak oktatási szempontból önállóaknak számítanak, tehát tulajdonképpen 25 kantontól beszélhetünk.

A közügyek intézése Svájcban – amelyre a *demokratikus jelleg* a jellemző – két szinten történik: a felettes hatóságok és a „társulások” szintjén. E kettő közül a „társulások” dominálnak. Ezért nevezik Svájcot „társulási demokráciá”-nak. A társulások rend-

²¹A. L. Chaikin–E. Sigler–V. J. Derlega: Nonverbal mediators of teacher expectancy effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1974. Vol. 30. No. 1. 144–149.

szere hármass tagozódású: *Bund* (Szövetség) – *Kantone* (kantonok) – *Gemeinden* (községek).

A kantonok a történelem során a községekből tömörült „államok”. A községek felett a kantonok csak jogi felügyeletet gyakorolhatnak, ítélkezési jogkörük nincs. Önállóak a helyi tisztviselők bérezése, nyugdíjazása, szolgálati és fegyelmi ügyeinek intézése területén. Döntéseikben, ítéleteikben a szokásjog alapján állnak. A ritkán előforduló kanton és község közötti pereskedésben az írott jogszabályok döntenek.

Svájci jellegzetesség a hivatásos tisztviselői állásokkal szemben a *tiszteletbeli* tisztviselői állások előnyben részesítése. Másik jellemző vonás a *vezetés kollegialitása*, az állam kormányzásától kezdve a legkisebb községig. A nyelvcsoportok arányának megfelelően választják meg a kormány tagjait, akiknek egyike az egy évre megválasztott szövetségi elnök. A közepes és kis községek – a települések 80%-a – ügyeit a választott tagokból álló közgyűlés intézi.

Svájc oktatásügyének intézményi rendszere nehezen áttekinthető, mivel tulajdonképpen ahány kanton, annyiféle iskolarendszer létezik. Meghatározó jellegűnek tekinthető azonban *Zürich kanton* oktatási szervezete, ez hatást gyakorol a többire is.

Ismertetésünk a következő *források* alapján készült: *Gesetze und Verordnungen über die Volksschule und die Hauswirtschaftliche Vorbereitungsschule*. Herausgegeben von Erziehungsdirektion des Kantons Zürich. Zürich 1978.; Heinz *Kloss*: *Formen der Schulverwaltung in der Schweiz*. Polygraphischer Verlag AG. Zürich 1978. → Itt mondok köszönetet *Várhelyi* Andreának több oldalú szíves segítségéért.

Alapvető szervezeti keretek

A még nem iskolaköteles gyermekek nevelési helye az *óvoda*. Látogatása nem kötelező. A Szövetség anyagilag is támogatja az óvodákat. A kanton nevelési tanácsa irányelveket ad ki az óvodák belső rendjére, berendezésére és az óvónőkkel szembeni követelményekre vonatkozóan.

Az egyes kantonok feladata az *alapszintű oktatásról való gondoskodás*, ennek megszervezése, irányítása, valamint felügyelete, amelynek során szövetségi támogatásban is részesülnek. Ezenkívül a Szövetségnek joga van előírásokat adni az iskolai sport és testnevelés területén, valamint a felnőttek e téren jelentkező igényeivel kapcsolatosan.

Az iskolákat a legkülönbözőbb vallású és világnézetű tanulók látogathatják, anélkül, hogy vallásuk és világnézetük miatt bármi hátrány érné őket; a *vallási és világnézeti szabadság* nem csupán szólam, hanem valóban sérthetetlen. Senkinek sem szabad egy vallási felekezett nevében valakit részvételre kötelezni, vagy valakit vallása, világnézete miatt hátrányos helyzetbe hozni vagy büntetni. A gyermekek vallási neveléséről 16 éves korukig az apa vagy a gondviselő dönt.

A kanton *iskolai körzetekre* osztott, élén a *körzeti iskolagondnoksággal*. A gondnokság elnökből, valamint két körzeti tanácsosból és ezek helyetteseiből áll. A gondnokság feladata az iskolai javak felügyelete, a gyámsági ellenőrzés, döntés peres ügyekben, ha ez nem más hatóságra tartozik. A gondnokság felosztja tagjai között a körzet iskoláit, s ezeket kétévenként rendszeresen látogatják. Ellenőrzik a felettes hatóságok rendelkezéseinek megtartását, gondoskodnak a tanítói és tanári állások betöltésével kapcsolatos

teendőkről, szemmel kísérik a tanítói, tanári munkát s a pedagógustevékenységgel kapcsolatos szabályok érvényesítését.

Az egyes helyi iskolák ügyeit a *községi iskolagondnokságok* intézik, ezek viselik a felelősséget a község előtt a helyi iskola munkájáért, a tanítás helyes menetéért; ugyanakkor feladatuk a helyi lakosság érdeklődését és megértését az iskola jelentősége és szükségletei iránt felkelteni.

A rendelkezések leszögezik, hogy a hozott anyagi áldozatok csak akkor érhetik el céljukat, ha a községi iskolagondnokság tagjai felelősséggel és köteleességtudattal, valamint szakértelemmel látják el feladatukat. Iskolalátogatásainak csak akkor van értelmük, ha az iskolagondnokok közvetlenül a látogatás után kicserélik tapasztalataikat, megfigyeléseiket az illető tanítóval, tanárral. Mindazonáltal nincsenek abban a helyzetben, hogy a tanítónak, tanárnak utasításokat adjanak. Ezzel szemben kötelességük, hogy a tetsző vagy nem tetsző dolgokról magyarázatot kérjenek tőlük. Ha egyes kérdésekben az iskolagondnok nem jut a pedagógussal közös nevezőre, akkor a helyi iskolagondnokság elnökének kell jelentést tennie. Ha ez szükséges, akkor az ügy az egész tantestület elé terjesztendő. Ha a probléma így sem tisztázható, akkor a körzeti ellenőr segítségét kell igénybe venni.

A községi iskolagondnokság évente legalább kétszer tart ülést, amelyen csak pedagógiai-módszertani problémákkal foglalkoznak, például ilyenekkel: melyek a szülők kívánságai az iskolával, a pedagógusokkal szemben, a házi feladatok megfelelnek-e a tantárgy kívánalmainak, vannak-e új tanítási eljárások, milyen a pedagógusok továbbképzése, gyarapodott-e szemléltető eszközökkel az iskola stb.

A községi iskolagondnokságot a körzeti gondnokság folyamatosan segíti, többek között azzal is, hogy ellenőröket küld ki, akik az üléseken legalább évente egyszer részt vesznek.

Svájcban minden, az egész közösséget érintő rendelkezés hatályba lépéséről vagy elutasításáról *népszavazással* döntenek. Szavaznak a gyári munkáról, az öregségi biztosításról, az ENSZ-be való belépésről, a nők szavazati jogáról stb. Így lehetséges, hogy három kantonban nincs szavazati joguk a nőknek. Szavazóképesek és nyilvános hivatalok betöltésére jogosultak mindazon személyek, akik 20. életévüket betöltötték és svájci állampolgárok.

A tanítókat, tanárokat (és a papokat) Svájcban a *község lakossága választja*. A választók jelöltekre szavaznak. Ezek lehetnek önmaguk által jelölt tanítók, tanárok, vagy az iskolagondnokság által „benevezettek”. A választóknak nem kötelességük a gondnokság által jelölt tanítóra, tanárra szavazni, azt elutasíthatják. Ha csak egyetlen jelölt van, akkor ennek nevét közzéteszi a gondnokság, és amennyiben 7 napon belül 15 választó jelentkezik azzal, hogy róla népszavazást tartsanak, akkor arra sort kell keríteni a községben.

A *magánoktatás* bizonyos általános rendszabályok figyelembevétele mellett szabad. Egy magániskola megnyitásához – legyen az privát személy vagy valamilyen szervezet, illetőleg felekezet által kezdeményezett – a kanton nevelésügyi tanácsának engedélye szükséges. E tanács illetékes abban is, hogy ha egy magániskolában fennálló rossz állapotokról tudomást szerez, a magántanároknak felmondjon. Ugyanakkor módjában áll olyan magánlétesítményeket támogatni, amelyek tevékenysége közérdekű, illetve fennállásuk szükséges. Ilyen például a népiskolát kijárt fiútanulók továbbképzése, valamint magas szintű leánynevelő iskolák szervezése.

Minden gyerek, aki 6. életévét betöltötte az adott évben december 31-ig, a következő iskolakezdekéskor *iskolaköteles* lesz. Olyan gyerekek, akik 6. életévüket január 1. és március 31. között töltik be, a szülők külön kérésére még ugyanabban az évben megkezdhetik tanulmányaikat, ha iskolaérettek. Az iskolakötelezettség *kilenc éven át tart*.

Az alapiskola alsó tagozata

Az összes kantonban a gyerekek először *az alapiskolába* (Grundschule) iratkoznak be, amely kötelező. Az alapiskola két tagozatú.

Az alapiskola *alsó tagozata* (Primarschule) Zürich kantonban *hat évfolyamos*. A heti órák száma a tanulók számára: 1. osztály: 15–20 óra; 2. osztály: 18–22 óra; 3. osztály: 20–24 óra; 4–6. osztály: 24–30 óra.

A kanton nevelésügyi tanácsa határozza meg az oktandó tantárgyakat, összeállítja a tantervet, valamint az egyes tárgyra fordítandó időt. Fontos, hogy a tanulók az alapvető tantárgyakból alapos képzésben részesüljenek, mindenekelőtt nyelv- és íráskészségből, német helyesírásból és számolásból. A felsőbb osztályokban az általános elemi képzésen kívül a gyakorlati élethez szükséges ismereteket is el kell sajátítaniuk. Az órarendet a helyi iskolagondnokság az egyes tanítókkal, tanárokkal együtt állítja össze. Összeállításánál az iskolaegészségügyi szabályokra és az oktatásbeli ésszerűsége is tekintettel kell lenni.

Svájcban *hat napos tanítási hét* van, s ezen nem is kívánnak változtatni (az ötnapos tanítási hetet minden vonatkozásban ellenzik). Minden nap délelőtt és délután is van tanítás az alapiskola mindkét tagozatán, kivéve a szombatot és a hét egy másik napját: két délután nincs oktatás.

Az órák elosztása *délelőtt*: 1. osztály: 2 óra; 2–3. osztály: 2–3 óra; 4–6. osztály: 3–4 óra. Kivételt képez, ha a délelőtti oktatáshoz tornaóra kapcsolódik, ez esetben 3 óra is megengedhető.

A *délutáni* órák: 1–3. osztály: maximum 2 óra; 4–6. osztály: általában 2 óra; maximum 3 óra.

A hét napjait lehetőleg egyenletesen kell kitölteni az órákkal. Nem engedhető meg, hogy egy délután szabadabb tétele érdekében a többi nap túl legyen terhelve. Az oktatás nem kezdődhet reggel 8 óra előtt. Az ebédszünet mind a diákoknak, mind a pedagógusoknak másfél óráig tart. Az órák 50 percesek, közöttük 10 perc szünet.

Az óráknak úgy kell követniük egymást, hogy a „nehezebb”, tehát nagyobb koncentrációt igénylő órákat kevésbé megterhelő órák váltogassák. Bibliai történet, élettan, írás- és énekórák esetében a tanító feloszthat két részre egy órát. A heti 3 tornaóra közül egyikén – az évszaknak megfelelő – szabadban végzett foglalatosság legyen.

Zürich kanton iskoláinak tantárgy- és órafelosztását az alapiskola alsó tagozatán az 1. táblázat tartalmazza.

Az alapiskola alsó tagozatában kívánatos, hogy ugyanaz a tanító oktassa a tanulókat három egymás után következő tanévben. Az osztálylétszám a 25 főt nem haladhatja meg. Osztályok összevonása osztatlan iskolává csak akkor lehetséges, ha az egyes osztályokban 4-nél kevesebb tanuló van. A kézimunka-oktatást, s ha szükséges, a torna, ének és bibliai

1. táblázat
Az alapiskola alsó tagozatának tantárgyai és heti óraszámjai

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
	osztálya					
Bibliai történetek	1	1	1	1	1	1
Élettan	1	1	1	1	1	1
Német nyelv	6–8	7–8	8–9	5	5	5
Számтан	5–7	5–6	6	–	–	–
Számтан-mértan	–	–	–	5	5	5
Írás	–	1	1	1	1	1
Ének	–	1	2	2	2	2
Torna	3	3	3	3	3	3
Kézimunka lányoknak	–	–	2	4	4	4
Rajzolás fiúknak	–	–	–	3	3	3
Rajzolás lányoknak	–	–	–	2	2	2

történetek oktatását szaktanár is átveheti. A lányok gyakorlati foglalkozása és a torna – kivéve a 4–6. osztályban –, a fiúknak és a lányoknak együttesen tartandó.

Minden tanév végén nyilvános vizsga van, amelyen a körzeti iskolagondnokság képviselőjének is részt kell vennie. Azok a tanulók, akik az oktatást egy-egy osztályban nem tudják követni, osztályismétlésre kötelezhetők. Egy diákot azonban nem szabad két évnél tovább ugyanabban az osztályban ismétlésre visszatartani. Azok a diákok, akik többször ismételnék, 9 évi iskolába járás után felmentendők az iskolába járás alól.

Az alapiskola felső tagozata

Az alapfokú iskola alsó tagozatának elvégzése után a svájci tanuló a három tanéven át tartó *felső tagozatba* lép át. Ennek feladata elmélyíteni és kiszélesíteni az alsó tagozatban tanultakat. A felső tagozat háromféle intézményt foglal magában: *Sekundarschule*, *Realschule*, *Oberschule*.

E három intézmény *egyikére* a szülők által történik a jelentkezés. Az alsó tagozat utolsó osztályának tanítója értékeli, s ennek nyomán a helyi iskolagondnokság kimutatja a tanuló tanulmányi teljesítményét az alsó tagozat utolsó évfolyamában. A három felső tagozati intézmény egyikébe ugyanis *tanulmányi eredményeik alapján* kerülhetnek a tanulók: a *Sekundarschule*-ba a legjobbak, a *Realschule*-ba a jók, az *Oberschule*-ba pedig a gyengébbek.

Azok a tanulók, akik az alsó tagozat 6. osztályában a követelményeknek nem tudtak megfelelni, illetőleg korábban évet-osztályt ismételtek, azok automatikusan az *Oberschule*-ba kerülnek.

Akik az alsó tagozat 6. osztályában félévi bizonyítványukban német nyelvből és számtanból 4,5 osztályzatot kaptak, és átlageredményük megfelelő, minden további nélkül átléphetnek a *Sekundarschule*-ba; akik osztályzata rosszabb e tantárgyakból, azok

vizsgát tehetnek. Ha ez sikerül, akkor ők is szabad utat kapnak a Sekundarschuléba. A Realschuléba elegendő a 3,5 osztályzat is e tantárgyakból.

A Sekundar- vagy a Realschuléba való végleges felvétel az első osztály első negyedéve – mint próbaidő – végén történik. Azokat a tanulókat, akik nem felelnek meg, átsorolják az egy fokkal alacsonyabb szintű iskolatípusba. Akik viszont bekerültek a Sekundar- vagy a Realschuleba, de az első osztályban gyengéknek bizonyultak, nem ismételnék, hanem ugyancsak az egy fokozattal alacsonyabb szintű iskolában folytatják a második tanévet.

A Sekundarschuléba járó tanulóknak a 2. és 3. osztályban a következő tantárgyakból összesen legkevesebb 25 pontot el kell érniük: német szóbeli és írásbeli, francia szóbeli és írásbeli, számtan (ez kétszeresen számít), geometria. Egy-egy tantárgyból a legmagasabb osztályzat: 6, tehát a hét tantárgyból összesen – a legjobb esetben – 42 pont szerezhető. Ha valakinek mind a hétből 4-ese van, az 28 pont, még megfelelő. De ha három 4-ese és négy 3-asa van, akkor megbukott és osztályt kell ismételnie.

A Sekundar- és a Realschuléban az osztályok létszáma nem haladhatja meg a 25-öt, az Oberschuléban a 18-at.

A felső tagozat mindhárom intézményében megkülönböztetik a kötelező és a választható tantárgyakat. A zürichi kanton alapiskoláinak felső tagozatán előírt kötelező tantárgyakat és heti óraosztásukat a 2., 3. és 4. táblázat tartalmazza.

2. táblázat

A Sekundarschule kötelező tantárgyai és heti óraszámai

	1.	2.	3.
	osztály		
Bibliai történetek és erkölcsan	2	2	1
Német	5	5	5
Francia	5	5	5
Matematika	6	6	6
Mértani rajz fiúknak	1–2	1–2	1–2
Történelem	2	2	2
Földrajz	2	2	2
Fizika	2	2	2
Rajz és ábrázolás	1–2	1–2	1–2
Ének-zene	1–2	1–2	1–2
Torna és sport	3	3	3
Kézimunka lányoknak	4	4	4

A választható tantárgyak között ilyenek vannak: német, olasz, francia, angol nyelv, számtan, háztartástan, kézimunka lányoknak, természettudományos kísérletek, társadalomtan, algebra, ábrázoló geometria, rajz, gyorsírás, gépírás, fa- és fémfeldolgozás stb.

Az iskola évente kétszer ad bizonyítványt. Ebben szerepelnek az egyes kötelező és választható tantárgyak; német és francia nyelvnél külön az írásbeli és a szóbeli. Az alsó tagozatban az éneket, tornát és a környezetismeretet nem osztályozzák.

3. táblázat
A Realschule kötelező tantárgyai és heti óraszámjai

	1.	2.	3.
	osztály		
Bibliai történetek és erkölcsstan	2	2	1–2
Német	5–6	5–6	5–6
Francia	3–4	3–4	3–4
Számтан	4–5	4–5	4–5
Méртan fiúknak	2	2	2
Méртan lányoknak	1	1	1
Természettudomány, földrajz, történelem	5–6	5–6	f.: 5–6 l.: 4–5
Rajz, kalligrafikus írás	2–3	2–3	2
Ének	1	1	1
Torna fiúknak	3	3	2–3
Torna lányoknak	2	2	2
Gyakorlati foglalkozás	2–4	2–4	4–5
Háztartástan lányoknak	3	3	3
Kiegészítő órák	1	1	1

(A kiegészítő órák a tanár által szabadon meghatározott területeket ölelhetnek fel, a mindenkori szükségleteknek megfelelően.)

4. táblázat
Az Oberschule kötelező tantárgyai és heti óraszámjai

	1.	2.	3.
	osztály		
Bibliai történetek és erkölcsstan	2	1–2	0–1
Német	5	4	4
Élettan	–	–	1
Számтан	5	4	4
Méртan	2	2	2
Méртani rajz	2	2	2
Reáltárgyú órák	4	4	4
Rajz és ábrázolás	2	2	–
Ének-zene	1	1	–
Gyakorlati foglalkozás	4–6	4–6	2–3
Háztartástan lányoknak	4	4	3
Szakmai órák	–	2	2

Az osztályzatok 6-tól 1-ig terjednek. A 6-os a „nagyon jó”, az 1-es a „nagyon gyenge”. A tanulók eredményeinek differenciáltabb megállapítása végett féljegyeket is adhat a pedagógus: 5/6, 4/5 stb. A bibliai történetből az osztályzat helyett „látogatta” a bejegyzési formula. A „magatartás”, a „szorgalom” és a „kötelességtudat” értékelése szavakal történik: jó, elégséges, elégtelen.

A tanítási órák száma a felső tagozatban délelőtt 4 óra, délután 3 óra lehet. Délelőtt azonban ötödik óráként geometria, rajz, ének, torna, gyakorlati foglalkozás, háztartási ismeretek szerepelhetnek. A napi összes órák száma a felső tagozatban nem haladhatja meg a hét órát. Ha ez mégsem oldható meg, akkor a fentebb említett tárgyak egyike szükség esetén mint nyolcadik óra beiktatható.

A felső tagozatban is reggel 8 órakor kezdődik a tanítás, csupán a nem kötelező órák kezdhetők 7 órakor.

Felvehetőek még *különórák* is, ezek azonban nem számíthatók be a tanulmányi átlagba. Az alsó tagozat 1–3 osztályaiban csak heti egy különóra engedélyezett.

A bibliai történetek oktatására vonatkozóan az a rendelkezés, hogy annak minden felekezeti vonatkozástól mentesnek kell lennie, hogy a tanulók – bármilyen felekezetűek legyenek is – azt nyugodtan tanulmányozhassák. Tanítása feleljen meg a tanulók életkorának, gondolkodási körének és képzeletvilágának. A tanító rajtuk keresztül mutassa be a biblia világát, és keltse fel az érdeklődést az isteni gondviselés munkálkodása iránt.

Az iskola épületére, valamint a tanulók iskolába járására, hiányzásaira, azok igazolására, a tanulók magatartására, fegyelmére vonatkozóan a rendelkezések nagyjából megegyeznek a mieinkkel. De talán nem felesleges felsorolni a *büntetési fokozatokat*.

A vétkes diákot egyrészt a *pedagógus* büntetheti a következőkkel: *a)* barátságos figyelmeztetés, *b)* komoly megrovás, *c)* a tanuló külön helyre ültetése, *d)* a tanuló benntartása az iskolában a tanítás után, *e)* külön bejegyzés a bizonyítványban, *f)* a szülő azonnali értesítése, *g)* az ügy átutalása az iskolagondnoksághoz.

Másrészt az *iskolagondnokság* ítélkezik így: *a)* megrovás az iskolagondnokság elnöke által, *b)* megrovás az egész iskolagondnokság által, *c)* kizárás az oktatás választható területeiről.

A pedagógusnak a büntetés végrehajtásánál igazságosan és szenvedélymentesen kell eljárnia. *Testi fenyíték* is kiosztható, de csak kivételes esetben. A pedagógusnak azonban nem szabad a haragtól vezéreltetnie magát, és gondosan fontolóra kell vennie, milyen fizikai és erkölcsi károsodást okozhat a testi fenyítés a gyerek számára. Egy-ugyanazon feladatnak többszöri leírását, mint büntetést kerülni kell, mivel értelmetlen. A pedagógus és az iskolagondnokság arra is fel van hatalmazva, hogy a diákok viselkedését az iskolán kívül is szemmel tartsa, és amennyiben ez kifogásolható, számon is kérje.

A tanítók *kötelező óraszám*a változó, az egyes iskolatípusoktól függően. A Primarschuleban általában heti 34 a kötelező óraszám, ez a 3–6. osztályok pedagógusainál leszállítható 28 órára (ezekben az osztályokban ugyanis a gyakorlati foglalkozásokat már szaktanárok vezetik). A Sekundarschulében heti 28, a Real- és az Oberschulében 30 a kötelező heti óraszám. A harmadik évfolyamon itt is csökken heti 26, illetőleg 28 órára.

Amelyik évben a tanító betölti 56. életévét, heti óraszámából 2 óra elengedhető; 61 éves korától pedig újabb 2 órától mentesíthető hetenként.

Az alapiskola alsó tagozatának közvetlen folytatását jelenti a *Kantonschule*. Ez kétféle lehet: *gimnázium* vagy *ipari iskola*. Mindkettőbe 12 éves korában léphet a tanuló.

A *gimnázium* elsődleges célja, hogy tanulóit előkészítse a felső szintű oktatási intézményekbe való továbblépésre; hogy a tanulók megismerkedjenek a klasszikus művelődési anyaggal és megkapják mindazt az előképzettséget, hogy tudományos vonatkozásokban a korszerű követelményeknek megfeleljenek. A gimnázium alsó tagozata 4 éves, a felső tagozat két és fél éves. A teljes gimnáziumi tanulmány tehát 6 és fél éven át tart. Mire érettségizik a svájci gimnazista, már majdnem 19 éves.

Azok számára hívták létre a *Kantonschule* másik változatát, az *ipari iskolát*, akik hivatásszerűen a termelésben vagy a kereskedelemben kívánnak felnőttkorukban tevékenykedni. Célja, hogy tanulóit erre előkészítse, illetőleg magas szintű technikai képzésben való részvételüket megalapozza. Az ipari iskola két, egymás mellett futó tagozatból áll: a *technika tagozat* három és fél éves, a *kereskedelmi tagozat* pedig hároméves. Itt tehát 15–16 éves korában végez a tanuló.

A gimnáziumban természetesen túlsúlyban vannak a nyelvi és a klasszikus tantárgyak, az ipari iskolákban viszont a fizika, kémia, elméleti és gyakorlati matematika, geometria és műszaki rajz, kereskedelmi és adminisztratív-hivatali ismeretek.

A *Kantonschule* mindegyik változatába való beiratkozás előfeltétele, hogy a jelentkező az adott év május elsejéig betöltse 12. életévét, és megfelelő eredménnyel elvégezte az alapiskola alsó tagozatának hat osztályát.

A középszintű iskolák felügyeleti és vezetési szervei kantononként és körzetek szerint meglehetősen tarka képet mutatnak, de egyként jellemző rájuk a *kollegiális, illetőleg kollektív vezetés*. Nincs „egyszemélyi felelős”, azaz igazgató az iskolák élén, sem a középszintű, sem az alapiskolákban, mint ahogy legfelsőbb szinten sincs hosszú éveken—évtizedeken át egy személyben központi irányítást intéző közoktatásügyi miniszter sem. Az iskolavezető az egyik olyan tanár, aki meghatározott ideig az iskolát a külvilág előtt képviseli. Csupán „első az egyenlők között”.

Kantononként egyezik, illetőleg különbözik az alapfokú iskolák felépítése (a közölt zürichi „modell”-t azonban mindenütt irányadónak tekintik), a középiskolai felvételhez megkívánt előképzettség, az érettségi tárgyai s annak lebonyolítása stb.

Felső szintű képzés az *egyetemen* és a *főiskolákon* (Hochschulen) folyik. Ezeknek az intézményeknek az a feladatuk, hogy magas szintű tudományos képzést adjanak hallgatóiknak, melynek során a tudomány egész területére terjedően alapos képzést kell nyújtaniuk.

Aki be akar iratkozni valamelyik egyetemre vagy főiskolára, annak az érettségi bizonyítványát, valamint erkölcsi bizonyítványát kell bemutatnia. Amennyiben az érettségijének eredménye nem elégséges az egyetemre, főiskolára való felvételhez, úgy felvételi vizsgát tehet. Ennek sikere esetén akadálytalanul felvehető. A hallgatók felvételi díjat, valamint félévenként tandíjat kötelesek fizetni, ennek mértékét a jogszabályok megszabják.

A Szövetség illetékessége alatt csupán két – de igen nagyhírű – főiskola van, az ország hét egyetemét a kantonok tartják fenn. Minden kanton vetekszik azért, hogy az általa

fenntartott egyetemen magas szintű legyen a tudományos munka, a tudományos képzés.

A legtöbb egyetem hagyományos struktúrájú. A teológiai, a jog- és államtudományi, valamint az orvostudományi fakultás mellett két részlegre oszlik a bölcsészettudományi kar: egyik a filozófiai–filológiai–történelmi szak, másik a matematikai–természet-tudományi szak.

A főiskolai–egyetemi oktatótestületek tagjai a rendes tanárok és a magántanárok. Egyetemi képesítéssel és kellő tudományos eredménnyel rendelkező szakemberek mind a négy fakultáson kérhetik magántanári habilitációjukat. Az egyetemi rendes tanár heti 10–12 órát, a rendkívüli tanár 4–6 órát köteles tartani.

További részletek

Az alapiskolák tanítóinak képzése a kanton által fenntartott *tanítóképző intézetben* (Seminar) történik. Az ide való felvétel alapkövetelménye a betöltött 15. életév, valamint a Sekundarschule 3. osztályának elvégzése, vagy más, ezzel egyenértékű középszintű iskola három évfolyamának sikeres befejezése.

A Seminar alsó szintjén általános–közismereti–pedagógiai képzés folyik. Ennek végzetével a növendékek vizsgát tesznek, ez után léphetnek az Oberseminarba, a képzés gyakorlati szintjére, az elméleti felkészülést összekötve az erre a célra kijelölt kantonbeli iskolákban folyó gyakorlással. A növendékek a képzés végén – ha a követelményeknek megfelelnek – képesítő bizonyítványt kapnak.

A nevelési tanács évenkénti kiírása szerint a tanítói képesítő bizonyítvánnyal rendelkezők alkalmassági vizsgára jelentkezhetnek. Ennek alapján a kantonban legalább öt év óta lakó képesítettek a képesítő vizsga után két esztendővel hivatalos írásbeli engedélyt kapnak arra, hogy a kantonban bárhol tanítóvá választhassák őket. A nevelési tanács megtagadhatja ezen engedély kiadását, ha a tanító gyakorló tevékenysége nem kielégítő, ha egészsége nem felel meg a várható pedagógusterhelésnek, vagy ha államellenes tevékenységet folytat.

A tanítók *fizetéséről*, anyagi ellátottságáról is részletesen szólnak a rendelkezések. Lakás áll a rendelkezésükre, amely vagy ingyenes, vagy igen alacsony bért kell érte fizetniük. Alapfizetésüket a Szövetség adja, ehhez a kantonok nyújtanak – helyileg változó összegű – kiegészítést, míg a fizetés egy meghatározott részét (általában 30%-ot) a község biztosítja. Talán „hűségjutalom”-nak nevezhető az az összeg, amelyet a tanító tíz évi működés után öt évenként kap. Ez a havi bér összegével egyenlő. A 25 éves jubileumra másfél havi, a 40 éves évfordulóra kéthavi bér a jutalom.

A tanítók bércsoportba sorolása működési idejüktől függ. Alapfizetésük évi összege így alakul az egyes fokozatokban:

I. fokozat. Tanító az alapiskola alsó tagozatában:

27 489 – 34 393 svájci frank

Tanító az alapiskola felső tagozatában:

33 114 – 41 850 svájci frank

II. fokozat. Tanító az alapiskola alsó tagozatában a 12. szolgálati évtől:

35 394 – 38 397 svájci frank

Tanító az alapiskola felső tagozatában a 11. szolgálati évtől:

42 851 – 45 854 svájci frank

III. fokozat: Tanító az alapiskola alsó tagozatában a 20. szolgálati évtől:

39 398 – 42 401 svájci frank

Tanító az alapiskola felső tagozatában a 18. szolgálati évtől:

A községek által fizetett kiegészítés összege évenként átlagosan:

I. fokozatban: 7 531 – 13 723 svájci frank

II. fokozatban: 13 999 – 14 827 svájci frank

III. fokozatban: 15 103 – 15 931 svájci frank

Kiegészítésként az osztatlan iskola tanítója a központi szövetségi pénzalapból 2 228 svájci frankot kap.

Hasonló elvek alapján, hasonló arányú összetevőkből alakul ki a közép- és felső szintű oktatásban tevékenykedő pedagógusok fizetése is.

Eltér a nálunk szokásostól a *tanulmányi idő és a szünetek* beosztása a svájci iskolákban. Itt az egyes tanévek április közepén kezdődnek. A szünetek összesen 10 hetet tesznek ki, amelyeket különböző évszakokban kapnak ki a diákok.

A zürichi kantonban így alakult az oktatási rend 1982 szeptemberétől: szünnap („Kapitel”): szeptember 18., szünnap („Synode”): szeptember 20., őszi szünet: október 2-től október 16-ig, iskolakarácsony: december 23., karácsonyi szünet: december 24-től január 9-ig, sportszünet: február 2-től február 26-ig, tavaszi szünet: április 1-től április 16-ig. *Az új tanév első tanítási napja: 1983. április 18.* Pünkösdi szünet: május 21–23., nyári szünet július 9-től augusztus 13-ig és így tovább.

Végül valamit a svájci *tankönyvellátásról*. Mivel a tanítás teljesen ingyenes, a tankönyveket is az iskolától kapják és az iskolának adják vissza a tanulók. A tankönyvek első üres oldalán öt név beírására szánt nyomtatott táblázat található, ahová évente a használók beírják nevüket. Nyilván a rendszeretet, tisztaság, felelősségtudat elbírálásánál a visszaadott könyvek állapota is szempont lehet. Így fordulhat elő, hogy még négy év után is, az ötödik tanévre használatba adott tankönyvet is kifogástalan állapotban, tisztának, rendesnek találtam.

Ez az apróság éppen úgy tanulságos lehet számunkra, mint az egész svájci közoktatási rendszer.